

UN MIC PRETEXT PENTRU UN RAZBOI MARE 28 iunie 1914. Sarajevo.

Plictisit, Franz Iosif accepta casatoria

In 1914 in Austro-Ungaria domnea un imparat in varsta de 84 ani, Franz Iosif. Aceasta lunga, prea lunga domnie fusese presarata de numeroase drame familiale.

Din 1896, urmasul la tron era arhiducele Franz Ferdinand. La drept vorbind, in copilarie, acest nepot nu fusese deloc pregatit pentru o asemenea eventualitate. Fusese crescut in traditionalismul cel mai ingust, nu i se cultivase nici cea mai mica preocupare spirituala. Avea un caracter dintre cele mai rele. Generalul Conrad von Hotzendorf relata ca, pe cand era foarte tanar, arhiducele ii spusese intr-o zi : “Cand o sa fiu comandant sef am sa fac tot ce vreau, iar daca cineva imi va sta impotriva, o sa-l impusc. “

In 1895 a cunoscut-o pe Sofia Chotek, doamna de onoare a arhiducesei Isabela, provenita dintr-o familie modesta, si a indragit-o.

Imparatul a fost informat imediat. Pe loc, a emis o parere-verdict : domnisoara Chotek nu putea fi o sotie acceptata pentru mostenitorul tronului. Franz Ferdinand a anuntat, pe un ton linistit, ca va astepta moartea imparatului, si apoi se va casatori cu Sofia. In cele din urma, Franz Iosif accepta casatoria, cu conditia ca Ferdinand sa renunte la orice speranta de mostenire pentru copiii lui si ai Sofiei.

Un tunel de agenti, calauze si stafete

Pentru a intelege desfasurarea evenimentelor trebuie sa-l parasim pe arhiduce si sa pasim pe urmele celui care, la Sarajevo, va trage asupra lui, Gacriilo Princip.

S-a nascut in 1894, intr-o familie saraca. In timpul frecventarii scolii din Sarajevo, in 1913 a aderat la grupul secret “Tinerii bosniaci”, intelectuali hotarati sa-si consacre toate eforturile eliberarii, prin orice mijloace, a Bosniei de austrieci.

Princip se imprietenește cu Danilo Ilici, un invatator, si el membru al organizatiei “Tinerii bosniaci”, care se gandise sa-l ucida pe guvernatorul Bosniei, generalul Potiorek. Manifestand vehement impotriva autoritatilor din Sarajevo, Princip este exmatriculat si, in aceeasi zi, porneste spre Belgrad, pe jos, orasul care pentru el reprezinta libertatea. Acolo se inscrie la liceu. Intra in legatura cu alti patrioti sarbi, intarindu-si convingerea ca datoria unui bosniac este sa-l izgoneasca pe invadator, sa lupte impotriva lui. Intre Bosnia si Serbia exista un “tunel” – o retea de agenti , de calauze, de stafete.

Devenind membru al unei alte societati secrete, “Mana Neagra”, Princip il cunoaste pe cel mai zelos animator al ei : colonelul Dimitrievici, numit si colonelul Apis, un organizator de mare valoare. Tot la Belgrad, Princip isi va reintai o cunostinta, pe muncitorul tipograf Ceabrinovici, care impartaseste aceleasi convingeri.

In Martie 1914, Princip ii dezvaluie lui Ceabrinovici ca este hotarat sa-l ucida pe arhiduce. Cateva zile mai tarziu, Ceabrinovici afla de la prietenii de asteptata vizita a lui Franz Ferdinand in Bosnia. Il informeaza pe Princip. Cei doi hotarasc pe loc sa-l ucida pe arhiduce si sa actioneze impreuna. Recruteaza si pe un alt tanar, Grabez, bosniac si el, coleg de camera cu Princip.

Princip este de neinduplecat. . .

Important acum este sa gaseasca arme. Sase bombe si patru revolve sunt procurate de la un anume Ciganovici. De indata ce intra in posesia lor, Princip ii scrie lui Danilo Ilici, la Sarajevo, o scrisoare codificata, cerandu-i sa recruteze si alti comjurati. Grabez, care pleaca in Bosnia, este insarcinat sa-i explice lui Ilici motivul pentru care i se cer acesti voluntari. In cele din urma, el va recruta trei.

La 28 Mai 1914, Princip, Ceabrinovici si Grabez paraaesc Belgradul. Au bani, arme si cianura : s-a prevazut ca, daca vor constata ca sunt in pericol de a fi prinsi, se vor omori. Mai intai calatoresc cu vaporul pe Sava, dupa care sunt preluaai de "tunel". Ceabrinovici, certat cu ceilalti, isi continua drumul singur. Princip si Grabez sunt condusi, din releu in releu, pana la destinatia stabilita. La 4 iunie, cei trei conjurati se regasesc la Sarajevo. Ceabrinovici ii informeaza pe ceilalti ca Franz Ferdinand va fi in oras la 28 iunie.

In umbra, se pregateste atentatul. In cursul noptii de 26-27 iunie, conjuratii discuta pana la ora trei dimineata. Se stabilesc punctele cele mai propice pentru atentat. In privinta itinerarului pe care il va urma arhiducele, conjuratii nu au nici cea mai mica indoiiala. Traseul exact este indicat in ziare. Ilici considera ca locul cel mai potrivit ar fi cheiul Appel, care duce de la gara la Primarie.

Cortegiul urmeaza sa treaca pe acolo de doua ori. Conjuratii hotarasc sa plaseze pe chei sase conspiratori, impartiti in grupuri de cate doi. Fiecare grup va trebui sa atace simultan. Daca unul isi va rata tinta, va actiona grupul urmat. Se precizeaza locul exact, rezervat fiecaruia. In dupa-amiaza de 27 iunie, intre orele 3 si 4, se distribuie armele celor mai tineri. Fiecare primeste o bomba si un revolver. Seara, Ilici va da o ultima bomba unui alt voluntar.

A doua zo, inca de la ora 9, Princip, avand asupra lui bomba si revolverul, se duce pe cheiul Appel. Ceilalti isi ocupa pozitiile. Nu s-au luat multe masuri de securitate. Pe aprcurs, n-au fost plasati decat 120 de politisti.

. . . dar rateaza deocamdata

Este ora 10 dimineata. Impreuna cu Sofia, Franz Ferdinand soseste in gara de la Sarajevo. In gara, oaspetii sunt primiti de generalul Potiorek. Arhiducele, sotia lui si suita lor se indreapta imediat spre cele sase automobile care-i asteapta. In primul iau loc seful politistilor insarcinati cu paza personala a arhiducelui, precum si trei ofiteri din politia locala. In al doilea, primarul orasului si seful politiei orasului. In al treilea, se instaleaza arhiducele si ducesa. Arhiducele sta pe banca din spate, in stanga ducesei. Generalul Potiorek foloseste strapontinul din fata lui Franz Ferdinand, iar locotenent-colonelul Harrach se urca langa sofer. Urmeaza inca trei automobile, care transporta suita arhiducelui.

Vremea este splendida : un soare torid. Din multime se aud aclamatii, in care predomina urarea traditionala : "Zivio!"(Traiasca). Pe tot traseul, perechea imperiala este aplaudata, i se arunca flori. Aceasta calatorie atat de controversata pare sa fie, totusi, un succes.

Ucigasi asteapta. Arhiducele va defila printre doua randuri de conspiratori. Iata masina. Vazand-o apropiindu-se, primul voluntar ezita, caci dintr-o data un jandarm s-a plasat in spatele lui. Arhiducele este salvat! Al doilea ezita si el : nu i s-a spus ca ducesa

va fi si ea acolo. Are dreptul sa ucida o femeie? Arhiducele este salvat a doua oara! Masina a trecut. Nimeni n-a tras. Nimeni nu si-a lansat bomba.

Acum, cortegiul trece prin fata lui Ceabrinovici. Dintre toti conspiratorii, era singurul care nu inspira o incredere totala. Princip insusi il gasea prea usuratic. Dar Ceabrinovici, linistit, il intreaba pe politist : “In care masina e arhiducele?” ȕ “Intr-a treia”.

Cu acelasi uimitor sange rece, el scoate din buzunar o grenada de mana si loveste detonatorul de un felinar apropiat. Stie ca sunt necesare 12 secunde. Asteapta cat trebuie. Dupa care, cu o mana sigura, lanseaza grenada in directia masinii arhiducelui.

Soferul, un ceh, vede un obiect negru zburand in directia lui. Instantaneu, sub impulsul unui impuls excelent, accelereaza. N-au lipsit decat cativa centimetri : grenada cade pe capota, aluneca pe sosea si explodeaza sub roata stanga din spate a automobilului urmator, ranind vreo douasprezece persoane. Pavajul este desfundat, geamurile caselor invecinate facute tandari. Doi sau trei stalpi de electricitate se pravalesc pe sosea sau pe acoperisurile caselor din apropiere.

Un ordin urlat de Franz Ferdinand opreste brusc masina. Aceasta greseala s-ar putea dovedi fatala. Mostenitorul tronului se ridica in picioare pe scara masinii, pentru a intelege mai bine ce s-a petrecut. Pe un ton imperativ, ii cere lui Harrach sa se intereseze de raniti, pe langa care se agita deja doctorul Fisher. Abia atunci observa Franz Ferdinand ca Sofia este ranita la gat. Nu-i decat o zgarietura si ea se straduieste sa-l linisteasca. Dar el se infurie. Urla : “La primarie! Cu viteza maxima!”.

Intre timp, Ceabrinovici inghite capsula de cianura pe care o avea la el. Apoi se arunca in rau, de pe la 7-8 metri. Politistii se reped dupa el, il ajung, il gasesc nevatamat si il prind. El striga : “Sunt un erou sarb!”. In timp ce este dus, asteapta moartea pe care ar fi trebuit sa i-o provoace cianura. In zadar. Otrava nu are nici un efect.

Cand s-a oprit automobilul arhiducelui, Princip nu era departe. De ce nu a tras? Nu l-a recunoscut pe Franz Ferdinand si s-a intrebat : in ce masina este oare arhiducele? Dar n-a avut timp sa rezolve problema : automobilul a demarat in viteza. Princip si-a ratat lovitura.

Patru ani de suferinta

La Primarie asteapta primarul, inconjurat de consilierii municipali. De indata ce-l vede pe arhiduce, primarul isi incepe discursul, pregatit de mult si care urmeaza sa marcheze momentul suprem din viata lui.

Furios, arhiducele il intrerupe : “Domnule primar, la ce bun acest discurs? Vin la Sarajevo intr-o vizita prieteneasca si mi se lanseaza o bomba! E nedemn. . .

Cu gura cascata, nefericitul primar parca fusese lovit de trasnet. Ducesa face un pas inainte, sopteste cateva cuvinte la urechea lui Franz Ferdinand. Acesta pare sa sovaie, apoi zice mai calm : “Acum va puteti continua discursul”. Primarul se supune cat poate mai bine. Ajunge, in fine, la capatul incercarii. Conform programului, arhiducele trebuie sa-i raspunda. Il cauta pe sambelanul care urma sa-i predea textul alocutiunii. Nu e acolo, pentru simplul motiv ca se afla in masina sub care explodase grenada! Trec minute lungi de asteptare. Cu sufletul la gura, apare in fine sambelanul. Arhiducele ii smulge hartiile si tresare : foile sunt manjite cu sangele ofiterilor raniti.

Franz Ferdinand citeste textul pregatit si, ajuns la concluzie, improvizeaza. Mai adauga, in sarbo-croata, o fraza pe care a invatat-o pe dinafara : “Va rog sa transmiteti

urarile mele cele mai sincere populatiei acestei frumoase capitale si va asigur de bunavointa mea inalterabila. “

Putin mai tarziu, arhiducele il va intreba pe Potiorek : “Credeti ca nu vor mai avea loc atentate impotriva mea?”. Guvernatorul exclama : “Orice pericol a trecut!”.

Sugereaza totusi o modificare a itinerarului anuntat. Programul vizitei oficiale prevede ca arhiducele sa mearga la Muzeu, unde il asteapta membri ai guvernului. Pentru aceasta trebuie sa treaca pe strada Franz Iosif, deosebit de ingusta. Potiorek preconizeaza acelasi parcurs ca la sosire, de-a lungul cheiului Appel, care trebuie sa fie pustiu acum. Astfel se va indeparta orice risc.

Arhiducele accepta, exprimandu-si doar dorinta de a trece pe la spitalul militar, sa-i salute pe ofiterii raniti.

Este ora 10.45 cand cortegiul paraseste Primaria. Ca la venire, arhiducele si sotia sa se urca in al treilea automobil. Locotenent-colonelul Harrach sta in picioare pe scara masinii, de partea fluviului.

Automobilele trec in viteza pe cheiul Appel. Soferul arhiducelui constata ca, contrar instructiunilor primite, primele doua automobile cotesc la dreapta si intra in strada Franz Iosif. De ce aceasta miscare gresita? Dintr-o eroare? Trebuie sa credem ca a fost intentionata? Nimeni n-a aflat vreodata. Soferul arhiducelui e pe punctul de a-i urma, pe cand Potiorek striga : “Stai!N-ai luat-o bine. Trebuie sa mergem pe cheiul Appel!”

Soferul franeaza brusc. Opreste masina in fata unei macelarii, langa trotuar, unde mai este adunata o mica multime. Si in aceasta se afla Princip. El inaintea. Va spune ca la inceput intentiona sa lanseze bomba. Dar, in mijlocul multimii, cum s-o scoata din buzunar, fara sa fie vazut? Ia deci revolverul. Il indreapta asupra masinii. Nici macar nu ocheste. Va marturisi ca, in momentul in care a tras, a intors capul. Un politist ii vede gestul, se repede. Primeste in genunchi o lovitura de picior, care il dezechilibreaza : a intervenit un complice. Princip apasa pe tragaci.

Ingrozit, Potiorek ii vede pe arhiduce si pe sotia sa clatinandu-se pe bancheta. Guvernatorul striga soferului sa porneasca. Automobilul alearga in mare viteza. Cu batista lui, Harrach sterge sangele care se prelinge de pe buzele arhiducelui.

Ducesa a fost lovita de un glont care, traversand peretele masinii, i-a intrat in partea dreapta a corpului. In ce-l priveste pe arhiduce, glontul a strapuns gulerul mantalei, a sectionat vena jugulara si s-a fixat in coloana vertebrala.

Dar Princip?Multimea furioasa s-a napustit asupra lui, l-a batut, l-a aruncat la pamant, l-a calcat in picioare. Politistii l-au lovit cu sabia. E ranit grav. Pierde sange din abundenta. Cei din jurul lui sunt convinsi ca nu va supravietui. Se inseala.

Toti conjuratii, cu exceptia unuia, vor fi arestati. Princip, Ceabrinovici si Grabez au implinit 20 de ani. Datorita varstei lor, nu vor fi condamnati decat la 20 de ani de inchisoare. In schimb, cinci dintre complicii lor, printre care Danilo Ilici, sunt destinati spanzuratorii. Altii vor indeplini lungi sentinte de inchisoare.

Princip, Ceabrinovici si Grabez vor fi aruncati intr-o fortareata. Sunt legati in lanturi, stau intr-un frig cumplit, abia primesc de manacre. Ceabrinovici va muri primul, in 1916. Doi ani mai tarziu, Grabez si Princip, rosi de tuberculoza, il vor urma in mormant.

Cand, in noua Europa, va fi creata Iugoslavia – visul vietii lor! – trupurile vor fi cautate si inmormantate cu mare cinste, iar ei vor fi preamariti ca eroii unitatii nationale.

Astazi inca, la Sarajevo, o dala incastrata in trotuar, chiar acolo unde statea Princip cand a tras, poarta, gravate in granit amprentele incaltamintei lui. Intr-o lunga inscriptie cu litere chirilice, o placa evoca imprejurarile atentatului.

De indata ce afla evenimentul, Austria adreseaza Serbiei ultimatumul. Serbia intra in razboi. Incepe apoi jocul implacabil al aliantelor. Patru ani de razboi. Si de infioratoare suferinte.